

עומקא דפרשה

תוכנית לחברותא או שיעור
עיתים קובעיות

- עדיפות זריזין על מובהר
- שער הציון
- מידת הזריזות
- תגובות

- ערש"ק כ' מרחשון תש"ע
- בגדר דין זריזין מקדימים
- זריזין כנגד הידור מצוה
- זריזות וחימוץ המצוה

פרשת וירא - בענין זריזין מקדימים למצוות

בגדר דין זריזין מקדימים

הרב יהודה בויס

שנינו בפסחים (ד' ע"א) מכדי בין לרבי יהודה ובין לר' מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה ונבדוק בשית, וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא כל היום כולו כשר אלא שזריזים מקדימים למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר ע"כ (כך היא גירסת רש"י ותוס' אבל הרי"ף גורס בענין אחר ועי' מהרש"א).

ויצא מדברי הגמ' שיש שיעור זמן ממתי זריזים מקדימים למצות והוא באותו יום של המצוה ואת זה למדנו מאברהם שזמן קיום המצוה היה באותו יום ולא נזדרז אברהם אלא מהבקר ולא מהלילה ולכן גם מצות בדיקת חמץ שעיקרה כדי לקיים את הביעור אין בה דין זריזים אלא ביום [כי המבער בלילה אינו מקיים תשבייתו].

ואמנם יש כאן מקום להתבונן שכיון ובדואי המצוה היא הביעור ואת הביעור בודאי ראוי להקדים מהבקר א"כ למה לא ראוי לקיים את ההכנה כבר מהלילה כדי לקיים את הביעור בזריזות בבקר וי"ל (ועי' בחת"ס).

עוד צ"ע איך למדנו דין זה מאברהם ממה שלא יצא קודם אותו היום של המצוה והרי אברהם גופיה השכים והזדרז לא ביום העקידה שהרי העקידה היתה רק ביום השלישי, והניחא לפי דברי חז"ל שאברהם נצטווה על העקידה בחברון וההלילה משם לה המורה הוא מהלך אותו יום "ומה שאמר ביום השלישי וישא אברהם את עיניו כי לא נגלה לו ההר חמד אלקים עד היום השלישי והיה בשני הימים הולך בסביבי ירושלים ולא היה הרצון להראות לו" [לשון הרמב"ן בפרשת חיי שרה וכע"ז כתב ג"כ רש"י] א"ש שאברהם חשב שזמן העקידה היא באותו יום ולכן נזדרז לצאת בתחילת היום, אבל לפי מש"כ הרמב"ן שם בתחילת דבריו פירוש אחר מהג"ל "שהיתה הצוואה בה בבאר שבע ועל כן שהה בדרך שלשה ימים שארץ פלשתים רחוקה מירושלים" תמוה למה באמת הזדרז הרי זה לא ביום של המצוה ואם יש ענין של זריזים גם שלא ביום של המצוה למה א"כ לא יצא כבר בלילה.

ועל הכל עומדת קושית תוס' (כאן ובחולין צ"א) שהקשו איך למדו בגמ' בפסחים ממה שלא יצא אברהם בלילה שהזריזות היא רק מצפרא ואילו בחולין למדו בגמ' ממה שאברהם יצא רק בבקר שת"ח אל יצא יחידי בלילה, ומכך זה שינו תוס' שם את גיר' הגמ' עי"ש (ועפ"י וחת"ס מש"כ לישב בה).

ואשר יראה מבואר דלעולם אין הגדר של זריזים מקדימים לגרום למהר את זמן המצוה אלא גדר הענין הוא שכאשר המצוה מונחת כבר לפנינו יעשה אותה מיד ולא ידחה אותה לאחר כך, ולפי"ז מה שאמרו בגמ' שזריזים הוא רק מצפרא זה לא בגלל שהזמן של זריזים מתחיל רק ביום של המצוה אלא שכיון וזמן המצוה זה רק מהבקר א"כ בלילה המצוה עדין לא קימת לפנינו לקיימה ולכן לא מתחיל עדין הענין שלא ידחה אותה.

ולפי"ז א"ש שמיד שנצטווה אברהם ללכת להר המוריה והמצוה מוטלת לפניו לקימה יש ענין של זריזים הגם שזה לא היום של העקידה.

ולפי"ז יש לישב גם את שתי הקושיות האחרות דלעולם אם היה ענין זריזות למצוה כבר מהלילה היה אברהם איבנו יוצא מהלילה ולא היה חושש לענין זה שת"ח אל יצא יחידי בלילה (ודוק) אבל כיון וענין זריזים מקדימים הוא רק מהזמן שהמצוה מוזמנת לפנינו לעשותה וכ"ל י"ל שכאשר יש סכנה לצאת יחידי ואין היציאה בשעה זו דרכו של עולם אין זה נחשב שהמצוה מונחת לפנינו לעשותה וממילא לא שייך בה ענין זריזים, וממילא א"ש שלמדו מאברהם גם שת"ח לא יצא יחידי בלילה וגם שזריזים זה רק מהבקר כי שניהם תלויים זה בזה (ואה"נ שהסיבה שלדידן אין זריזים רק מהבקר זה לא מאותו טעם שאברהם לא יצא כי אברהם לא יצא בגלל שת"ח אל יצא יחידי בלילה ולכן אין המצוה קימת לפנינו, ולדידן כי בלילה עדין לא הגיע זמן המצוה ופשוט).

ולפמשנ"ת תצא נפק"מ ממתי מתחיל זמן הזריזים להתכונן למצוות מילה אחרי שאמרו חז"ל (מגילה דף כ') שלא לקיים רק מהנץ החמה ולא מעלות השחר שלפי"ז שזה תלוי בזמן המצוה לפניו א"כ זמן המצוה הוא רק מהנץ החמה אבל אם הגדר הוא "יום המצוה" אז ודאי שיום המצוה מתחיל מעלוה"ש. **(ואת** לפי דבריו שזריזים מתחיל רק כשהמצוה לפניו וכי" מה בין דין זריזים לדין אין מעבירין על המצוות, וי"ל עפ"י דברי התוס' ביומא דף ל"ג שאין מעבירין שייך רק כשיש שתי מצוות לפניו אבל לא במצוה אחת להקדימה מיד, ובדברי מלכיאל ח"א סי"ג כתוב שאי"מ זה רק כאשר המצוה מוכנת לפניו לגמרי אבל כאשר חסירה איזו הכנה בזה ליכא אי"מ רק שהוי ימצוה לא משהינן וזריזים מקדימים).

זריזין מקדימין כנגד הידור מצוה

הרב יצחק פלדמן

בגמ' (פסחים ד') תניא כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין למצוות שנא' וישכם אברהם בבוקר. והקשו האחרונים הרי הפס' וישכם אברהם בבוקר קאי על עקידת יצחק, ואם זה מדין זריזין מדוע התחיל את העקדה בלילה, דבשלמא מילה מצותה ביום. ותי' האור"ח דעקידת יצחק זה דין של קרבן עולה ואין מקריבין בלילה אלא ביום, וממילא צריך לעשות כמה שיותר מוקדם ביום (וראיתי מקשים דאפי' להאור"ח שזה דין קרבן מדוע לא התחיל ללכת בלילה כדי שיעשה מיד בבוקר).

השבות יעקב נשאל באדם שיש לו ד' מינים בבוקר והם כשרים ואינם מהודרים, ולאחר מכן יגיעו לו ד' מינים מהודרים, האם יטול את המונח לפניו השתא מדין מקדימין למצוות, או שימתין למהודרים מדין הידור מצוה.

והביא השואל ראי' ממג"א, דאיתא בשו"ע אחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין שמעלין בקודש, אומר הרמ"א מיהו אם תפילין מזומנין בידו ואין לו ציצית אין צריך להמתין על הציצית אלא יניח תפילין וכשיביאו לו טלית יעטפנו, אומר המג"א דשהויי מצוה לא משהינן, חזינן א"כ שזריזין עדיף. וכן איתא ביבמות (לט') גבי ייבום שאם האח הגדול נמצא במדינת הים לא ממתנינים שיבוא אלא היותר קטן מייבם דשהויי מצוה לא משהינן. אמנם השב"י חלק על המג"א וסבר דימתין למהודרים משום הידור עדיף.

וכן מובא בבאר היטב (סי' צ"ס"א) דנחלקו הרדב"ז והחכם צבי לגבי יהודי שהיה בבית הסוהר עשרים שנה ונעתר לו המלך לשחררו פעם אחת כדי ללכת להתפלל במנין, ושאל השואל האם לצאת מיד ולהתפלל במנין, או ללכת ביום הכיפורים כי זה יותר הידור.

והנה בטעם הדין שזריזין מקדימין למצוות כתב המאירי (הוריות יא) שזה מצד חביבות המצוה, אבל דעת הפנ"י דהטעם הוא שמא יאנס ולא יוכל לקיים המצוה.

וי"ל דהמח' האם זריזין עדיף או הידור עדיף תליא בהנ"ל, דלפי המאירי שזה מצד חביבות אזי הידור עדיף כי אין לך חביבות גדולה מזו, אמנם להפנ"י שהטעם הוא שמא יאנס אזי זריזין עדיף.

ויתכן אולי הכ"ת שמ"ד שזריזין עדיף מודה שהידור עדיף, דהנה נחלקו האחרונים בטעם מצות משלוח מנות, שהתורה"ד ס"ל דהטעם הוא כדי שיא לו הרווחה בסעודה, אמנם המנות הלוי ס"ל דהטעם הוא כדי להרבות אחוה ורעות, ויש לדון גבי משלוח מנות באופן שאח"כ יוכל לקיים יותר בהידור אם מצד זריזין ישלח עכשיו. דאי נימא דהטעם מצד אחוה ורעות עדיף שימתין ויקיים יותר בהידור ואז גם המ"ד שזריזין עדיף יודה בכה"ג שהידור עדיף, אמנם אי הוה הטעם מצד סעודה אזי מ"ד זריזין יסבור שלא צריך להמתין, ומ"ד הידור עדיף יסבור שצריך להמתין להידור.

והקשה בתשובות רדב"ז, דגבי קידוש לבנה אם יכול לקדש באמצע השבוע ויכול במוצאי שבת, אומר השו"ע שיקדש במוצאי שבת כי אז גופו מבוסס. חזינן דהידור עדיף, אמנם בטלית ותפילין אומר השו"ע דיניח תפילין, וראים דזריזין עדיף.

ושמעתי בשם מו"ר הגרמ"מ פריימן זצ"ל דיש לומר דיש שני סוגי הידור מצוה, יש הידור בגוף המצוה, ויש הידור לא בגוף המצוה, קידוש לבנה אם מקדש באמצע השבוע גופו לא מבוסס וממילא המצוה לא כ"כ בהידור בגוף המצוה, לעומת זאת כשמניח תפילין עם טלית או בלי טלית זה לא משנה בגוף התפילין, א"כ כשההידור הוא בגוף המצוה הידור עדיף, וכשהוא לא בגוף המצוה זריזין עדיף.

הרב מאיר זילברמן

באו"ח סי' תכו ס"ב כתב דאין מברכין על הירח אלא במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדיו נאים, הג"ה, ודוקא אם ליל מוצ"ש הוא קודם י' בחודש אז ממתנינים עד מוצ"ש, אבל אם הוא אח"כ אין ממתנינים.

ובביאור הגר"א ביאר מקור דברי הרמ"א מדתנן ביבמות לט. מצוה בגדול לייבם, אך אין להמתין עד שישבו הגדול ממדינת הים, וביארו בגמ' הטעם דשהיו מצוה לא משהינן, ומדויק שם דדוקא אם הגדול במדינת הים א"צ להמתין עליו, אך ממדינה למדינה ממתנינן, דלזמן מועט משהינן דדוקא היכא דיש לחוש שתעבור המצוה עד שישבו ממדינת הים עדיף להזדרז, וה"ל בברכת הלבנה כיון שיתכן ויהיו ד' לילות מעונן ולא יוכלו לברך עדיף לברך לפני מוצ"ש בזריזות, וכמו שהוכיח בתרה"ד סי' לה. ומבואר דשיטת הרמ"א דהיזרזר מצוה עדיף מזריזות ולכן ממתנינן למוצ"ש לברך כשהוא מבושם, אך במקום דיש לחוש להפסיד המצוה לחלוטין יברך מיד.

ובתהילה לדוד הקשה דבסי' כה ס"א כתב בשו"ע להניח תפילין לאחר עיטוף ציצית מפני שמעלין בקודש, וכתב הרמ"א מיהו אם תפילין מזומנים בידו ואין לו ציצית א"צ להמתין על הציצית אלא מניח תפילין וכשמביאים טלית מתעטף בו. ומבואר דזריזות עדיף ממצוה בהידור ודלא כמ"ש בדין ברכת הלבנה. ובמג"א שם הוכיח ממנחות עב. דזריזות עדיף יותר ממצוה בהידור, דאמרין התם אר"ש בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי הקטר חלבים ואיברים כשרים כל הלילה ולא היה ממתין להם עד שתחשך, ודחינן שבת משום חביבה מצוה בשעתה, הרי שהזריזות חשיבא טפי מעשיית מלאכה.

ובפסחים ד. ילפינן לדין זריזים מקדימין למצות מ"ש בפרשת העקידה זכתי וישכם אברהם בבוקר. ובמכילתא פרשת בא ילפינן מדכתיב ושמרתם את המצות, ר"י יאשיה אומר אל תיקרי כן אלא ושמרתם את המצוות, כשם שאין מחמיצין את המצות כך אל יחמיצו את המצוות, אלא אם באת לידך עשה אותה מיד. ולכאוי ילפוטא זו אסמכתא ומדוע הוצרכו לכך אחר דילפינן לה מדאורייתא, עשו"ת רב"ז החדשות סי' תקפט. וביומא לג. אמרינן דאין מעבירין על המצוות, העתיק בפירש"י דברי המכילתא דאין מחמיצין המצוה, ומדוע לא הביא הך ילפוטא דבגמ' פסחים.

ואפשר דיש ב' זריזות, האחד דין לגברא שלא יתמהמה לקיום המצוה, והשני היא תוספת ומעלה בגוף המצוה ושוזו דילפינן באסמכתא מדכ' ושמרתם את המצות מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, דדמייא למצה שהחמיצה דאיכא גריותא במצה, ה"ל גרועי גרעה למצוה. ועיין בב"ק לה: לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שבשביל לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה קדמתה ארבע דורות בישראל, וחזינן דהזריזות היא תוספת ומעלה בגוף המצוה.

ומעתה יתכן ד"ל שיטת הרמ"א, דבהלכות תפילין כתב דעדיף זריזות יותר מאשר הידור דמעלין בקודש להתעטף בציצית לפני התפילין, ואילו בברכת הלבנה כתב להמתין למוצ"ש, ומשום דכל הידור להקדים ציצית לתפילין אינו הידור גוף המצוה דתפילין, וכמ"ש בביאה"ל שם שמעלין בקודש על האדם קאי שבתחילה מכסה עצמו בכיסוי של מצוה ואח"כ בתפילין מקשר עצמו בקשר היחוד והקדושה ע"ש, ומכיון דליכא גריותא בעצם המצוה פשיטא דזריזין מקדימין עדיפא דהיא נמי תוספת מעלה לגברא.

וכע"ז מש"כ המג"א להוכיח מהגמ' במנחות דחביבות מצוה בשעתה עדיף על מלאכות בשבת, היינו נמי היכא דהמעלה אינה במעשה המצוה, דהקטרה במו"ש אינה משובחת יותר אלא בעשיית מלאכה דהגברא מעדיפין זריזות.

אולם עדיין יש מקום לעיון היכא דתוספת הידור היא בגוף המצוה, שמא בזה יש להעדיף הידור ולא הזריזות לגברא, וכמו בברכת הלבנה דכשימתין למוצ"ש יתיאמר הברכה כשהוא מבושם ובגדיו נאים, וכמו"כ לא דמצוה בגדול לייבם היבום הגדול הוי תוספת מעלה בגוף הייבום, כמשמעות הגמ' בביצה לו. דכשאינו הגדול מייבם לא מיקרי מצוה אלא רשות, וע"ז כתב הרמ"א דיש להמתין לעשות המצוה בהידור, אח"כ יש ספק שיפסיד המצוה, וביאור דבריו דכיון דהשהייה לפני קיום המצוה היא גם פגם בגוף המצוה א"כ מי יימר דההידור גדול בייבום, או מבושם בברכת הלבנה עדיף מההידור בגוף המצוה דזריזות, ואפשר דילפינן לה מדכ' ושמרתם את המצוות דומיא דמצה דאין כל שהייה גורם לה להיות חמץ, ועד שיעור מיל אינו ממתיץ, ה"ל אין כל שהייה גורמת לחימוץ המצוה אח"כ יש לחוש שתתבטל, ולכן ימתינו עד י' לחודש דאזי אינו בגדר חימוץ המצוה, או ממדינה למדינה לייבום ומיושב היטב דברי הרמ"א.

אולם בעיקר ההוכחה מדין זריזות לייבום יש מקום לעורר, דהנה בפרשת וירא מצינו כמה מקראות על זריזות אברהם אע"ה במצוות, וירץ לקראתם, וכדומה, ואין מוכיחין מכאן לענין זריזות במצוות, מכיון דהזריזות היא במצוות שבין אדם לחבירו הרי הזריזות היא עצם מצות חסד, ואינו שייך לדין זריזות בתפילין דהזריזות הוא ענין בפני עצמו. ויש לעיין דמצות ייבום שנאמר בו להקים לאחיו שם בישראל, וראה בהחינוך, א"כ אפשר נמי דהזריזות מגוף המצוה לכן אין להמתין עד שיחמיץ, אך בברכת לבנה שאני.

הרב צבי רותן

פסחים קה. מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו, איתיביה כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום ואם איתא לישבוקיה עד למחר וליעביד בה תרתי א"ל חביבה מצוה בשעתה וברשב"ם (ד"ה עיולי יומא) כתב חביבה מצוה בשעתה משום דזריזין מקדימין למצוות.

ובחת"ס (בשו"ת סימן י"ז ד"ה כל) הוכיח מהכא דזריזין מקדימין למצוות עדיף מלעשות מצוה מן המובחר דהרי אף שכבוד יום עדיף מ"מ חביבא מצוה בשעתא לקדש בלילה, והוכיח דבריו הרדב"ז (ח"ד סי' א"פ"ז הובא במשנ"ב סימן צ' סק"ח) שדן לענין אדם שהיה חבוב בבית האסורים ואינו יכול להתפלל בעשרה והניחו ההגמון שיצאו פעם אחת בשנה, וכתב הרדב"ז שלא ימתין לר"ה ויור"כ אלא התפילה הראשונה שיכול לצאת שיעצו והיינו שעדיף דין זריזין מקדימין מהידור של מצוה.

ובשו"ת זכא צבי סימן ק"ו כתב להוכיח מקידוש לבנה שיש להמתין מלקדשה עד מוצ"ש כדי לקדש בבגדים נאים ולא אמרינן שכיון שזריזין מקדימין למצוות יקדש כמה שיותר מהר (ועיין ביאור"ל תכ"ו מדברי המעשה רב שיקדש מיד כשיכול משום זריזין מקדימין למצוות).

ולכאורה יש לדחות את ראיית החת"ס מהא דפסחים שבקידוש היום אף שיש מצוה של כבוד יום, אבל כלפי הקידוש גופא ליכא מצוה מן המובחר שהרי אין תוספת מעלה בקידוש במה שיעשה אותה בבוקר יותר ממה שיעשה אותה בלילה אלא שיהיה לו בבוקר שתי מצוות קידוש היום וכבוד יום ובכה"ג לא אומרים שעדיף שיעשה מצוה מן המובחר רק שהמצוה עצמה תהיה יותר משובחת שיעשה אותה אח"כ ועיין.

אולם נראה באופן אחר שאין להוכיח מהסוגיא דפסחים שזריזין עדיף על מצוה מן המובחר, דהנה בחיי אדם כלל ס"ח סעיף א' כתב וז"ל אל ע"ג דשהיו מצוה לא משהינן כדאמר מצוה שבה לידך אל תחמיצנה, דוקא כשיכול לעשות המצוה עכשיו כמו שיעשה לאחר זמן, אבל אם אינו יכול לעשות עכשיו כמו למחר, דאם ימתין יעשה מן המובחר, מוטב שימתין יום או יומים כדי לעשות מן המובחר, כן כתב בשו"ע סימן תכ"ו לענין קידוש לבנה אבל בספר חסידים כתב דאם יכול לקיים תיכף אף שאינו נאה כ"כ יקיים תיכף עכ"ל, ויש להקשות מהא דכתב החיי אדם שם סעיף ו' וז"ל זריזין מקדימין למצוה, דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו כדכתיב וישכם אברהם בבוקר וכן דבר שמצותו בלילה יקדים בתחילת הלילה ולכן ראוי להתפלל ערבית מיד ביציאת הכוכבים, ואפי' אם ימתין אזי יעשה ברב עם מכל מקום מוטב להיות מן הזריזין ומקדימין עכ"ל, והוכיח זה מדאיתא בר"ה דף ל"ב ע"ב שקוראים הלל בראשון ולא בשני אף שתוקעים במסוף משום שיש זריזין מקדימין ובמסוף תוקעים כיון שהיה גזרה תקנוה במסוף. וא"כ יש להקשות דהכא כתב שזריזין עדיף על מעלת ברב עם ואילו בסעיף א' כתב שאם יעשה המצוה אח"כ יותר מובחרת עדיף לעשותה מאוחר וצ"ע סתירת הדברים.

והנה כתב המחבר ביו"ד סי' ש"ה סעי' י"א שאין לפדות בכור קודם ל' יום ואחר שלושים יום יפדנו מיד שלא יהיה המצוה, וכתב הגר"א שהטעם משום שיהיו מצוה לא משהינן. ויש לעיין למה לא הוכיח הגר"א מסוגיא דפסחים שיש דין זריזין מקדימין למצוות, ונראה להוכיח מזה שיש חילוק בין דין זריזין מקדימין למצוות לבין דין שיהיו מצוה, שבמקום שהמצוה היא בזמן מסוים כגון שופר וקריאת מגילה בכה"ג יש דין זריזין מקדימין לעשותה בתחילת הזמן, וכן מילה ביום השמיני מצוותה רק ביום השמיני ובזה יש דין זריזין לעשותה בתחילת היום, משא"כ במצוה שאין לה זמן מסוים לקיימה מצד המצוה עצמה אלא הזמן הוא רק אפשרות לקיים המצוה בכה"ג אין דין זריזין אלא רק שיהיו מצוה לא משהינן, ובפדיון הבן אין דין לקיים המצוה ביום שלושים אלא הזמן שבו אפשר לעשותה הוא מיום שלושים ואילך, וכן בקידוש לבנה אין מצוה בליל ג' אלא מיום ג' עד יום ט"ו שייך שיעשה קידוש לבנה, בכל כה"ג לא נאמר דין זריזין אלא דין שיהיו מצוה לא משהינן, משום הכי הביא הגר"א דין שיהיו מצוה ולא דין זריזין מקדימין.

והשתא מתורץ היטב דברי החיי אדם, דבסעי' ו' דיבר על מצוות שעיקרם תלוי בזמן ובזה מעלת זריזין עדיפא על ברב עם, משא"כ בסעי' א' גבי קידוש לבנה שאין דין זריזין רק דין שיהיו מצוה לא משהינן, בזה כתב שמוטב שימתין יום או יומים כדי לקיים מן המובחר, וע"ז הספר חסידים חולק שעדיף אף בזה שיקים תיכף. ולפ"ז נראה שאין להוכיח כלל מהא פסחים שהרי בקידוש היום כתב הרשב"ם חביבה מצוה בשעתה זריזין מקדימין למצוות ובזה ודאי עדיף זריזין מאשר מצוה מן המובחר, אבל בנדון הרדב"ז לגבי תפילה בציבור הוא דין שיהיו מצוה, ובשיהיו מצוה אפשר שיש לאחר המצוה כדי לקיימה בהידור וכחיי אדם בס"א ודו"ק.

מקור הדין

בפסחים ד. תניא כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימים למצוות שנה ושכם אברהם בבקר. ומקורו בתוכ"פ פר' תזריע (א פ"א ג).

ופס' זה נאמר בפר' וירא ג' פעמים, הא' אחר הפיכת סדום (יט, כז): ושכם אברהם בבקר. הב' בלכתו לעקידה (כב, ג): ושכם אברהם בבקר ושם פירש"י - נדרזו מצוה. וכן הכריחו התוס' בפסחים שם דהלימוד הוא מקרא דעקידה, [כיון דממ"ש בסדום א"א להוכיח שם דהלימוד לפני הבוקר, עיי"ש]. וכן מוכח להדיא בתוכ"פ הנ"ל דאי' שנאמר ושכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו. וכן ביומא כח: אי' שנאמר ושכם אברהם בבקר ויחבוש.

אך הב"ח ביומא שם הביא ג' ס"א שנאמר ושכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'. וכ"ה בעין יעקב, ובילקו"ש בפס' זה ובמדרש שכל טוב. ועפ"י מ"ש המפר' דההשכמה דסדום היתה להתפלל עליהם וא"כ ג"כ הוה מצוה, ועיי' שפ"א פסחים שם.

והנה איכא עוד קרא ג' ושכם אברהם בבקר, והוא בשילוח ישמעאל (כא, יד), והקשו אמאי לא הביאה הגמ' מהתם כיון שהשכים למצוה שנצטוו לשלחו, (ת"ש עט). ובס' די באר (תנינא) יישב דבציווי לאברהם היו ב' דינים הא' "אל ירע בעיניך" והב' עצם השילוח. וכיון שכך הרי ההשכמה בבקר היתה לקיום אל ירע, שכובש רחמיו כיון שיצא לתרבות רעה ומזדרז לשלחו, וממילא א"א למילף מינה לשאר מצוות. עיי"ל עפ"י מ"ש רש"ק בחכמת התורה כאן (תקסד) שהשכמה זו היתה כדי שבני ביתו לא יראו בשלוחם, [ויסגלו בזה מדה רעה כיון שלא ידעו עומק כוונתה של שרה]. וא"כ א"א ללמוד לשאר מצוות.

מדאורייתא או מדרבנן

במכתב לחזקיהו (שד"ח ח"י, פסחים ד.) הק' היאך ילפי' האי דינא מאברהם והרי אין למדין מקודם מ"ת (עי' מו"ק כ. תוד"ה מה), ותי' דאיה"נ שאינו מדאורייתא אלא מדרבנן, וקרא אסמכתא. וכ"ד הצ"ח (שם), והטור"א (ר"ה ד: ד"ה ורבנן) דהוא מדרבנן, ועיי' שבות יעקב (ח"א ל) שכ' דהוא מדין הש"ס ויש לו סמך מאברהם.

אך דעת השערי תורה (אהע"ז כו, אוב"ב ד"ה ונראה) והמהר"ם שיק (שו"ת או"ח שמג) ורש"ק בשו"ת טוב טעם ודעת (ח"א רטו) שהוא מדאורייתא, וכ"כ בנתיבות הקדש (מנחות סב). ובגליוני הש"ס כ' דפשיטא דהוא איסור תורה והביא דדעת הרד"ך דמי שאינו מקדים נקרא פושע עפ"י ברכות כח. לגבי תפלה בזמנה ועפ"י חגיגה ז. דאמר אביי ל"ל קרא סברא הוא ממקדימין נקראים זריזים והמאחרים פושעים עיי"ש, הרי דהוא איסור פשוט למי שלא מקיים המצוה בתחילת זמנה כאילו נכתב בתורה, דאם לאו הר"ז עובר איסור תורה.

המאירי (יומא כח:) כ' "ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית... ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה ושכם אברהם בבקר". ומשמע דאינו חיוב גמור, וכד"ק בגליוני הש"ס בפסחים, שהיא הדרך הראויה ולא חיוב, וכ' דשמא משום שאין למדין מקודם מ"ת. [וכן הביא השד"ח משו"ת מקור חיים, שהיא הנהגה ראויה ולא חיוב].

עיי' תוס' רא"ש שבת (קל). דלד"ר ר' אליעזר מותר לחלל שבת בשביל למהר המצוה משום חיובי מצוה. ולכאוי' יתכן רק אי' הוי מדאורייתא.

מילת אברהם בחצי היום

המג"א בזית רענן הק' מדרשת חז"ל (פדר"א פכ"ט) בפס' בעצם היום הזה נימול אברהם, שנימול בחצי היום. והיאך דרשי' איפכא מוישכם אברהם שצריך להקדים בתחילת היום. [וכה"ק בתו"ת]. ותייך דבכה"ג נדחה כיון עשה כן לפרסם לבני דורו, והיינו נדנחה מפני מצות קידוש ה'. והרד"ל (בפדר"א) תי' דבזה הדיבור היה עמו סמוך לחצי היום [מטעם הנ"ל] ומיד מל.

[עו"ל למאן דס"ל דבמילה שלא בזמנה אין דין זריזין, ואכמ"ל עיי' נוב"ת יו"ד קסו. וכן להסוברים דברוב עם עדיף על זריזין, אך עיי' ברכ"י או"ח יא וערוה"ש יו"ד רסב דזריזין עדיף.] וע"ע לק' בגדר הזריזות דד' השבו"י דעד חצות מתקיים זריזין.

זריזות במניעת איסור

עיי' בנין ציון (החדשות מ') דזריזין מקדימין למצוות שייך רק במצוה שעושה מעשה ולא בהרחק ומשמרת שהוא בשו"ת. וכן נראה במס"י שכ' דהחילוק בין זהירות לזריזות הוא שזהירות בל"ת - סור מרע, וזריזות על העשה.

אך השל"ה (שער האותיות ז) כ' דזריזים מקדימין שייך גם בסור מרע, שיקדים עצמו בסייגים ובשמירה יתירה שלא יבא לידי איסור. [עיי' רש"י ע"ז כ: (בברייתא דרפ"י) זריזות - זריז וגשמו קודם לכן שלא תבא עבירה לידו]. וכן משמע בסמ"ק (ד) שכ' "ובכלל מצות אהבת ה' לרוץ לקיום המצוה ולנוס מן העבירה". הרי דהריצה למצוה דהיינו זריזין הוא דין אחד עם הבריחה מהעבירה. ועיי' רבינו יונה על משלי (כב, כט) שכ' "כי כל הגדרים והסייגים אשר עשו האבות לתורה המה מדרך הזריזות". וראייתו מחולין קז: עיי"ש.

טעם הדין וגדרו

האחרונים חקרו אם ענין הזריזות הוא בגברא שראוי לו לרדוף אחר המצוה, וכמ"ש בטעמא דדינא הקרבן אהרן על התוכ"כ - כמו שהוא מתאוה לדבר מה שירצה להשיגו מהרה. או דהוא מעלה ושבח בגוף המצוה כשנעשית בזריזות. [ומכלל הענין אם הוא דין כללי במצוות או דהוא דין פרטי בכל מצוה].

ונפק"מ לגבי מעשה מצוה שאינה נגמרת במעשה זה, דמצד המצוה אין כאן מחייב דאכתי אין עליה שם מצוה, אך מצד הגברא הרי מראה בזה את השתוקקותו לקיום המצוה. עוד יתכן דנפק"מ לנדון שהאריכו האחרונים אם זריזין עדיף על מצוה מן המובהק, ועיי'.

והנה כ' רש"י במגילה (כ.) על המשנה כל היום כשר לקריאת המגילה - ואע"ג דק"ל זריזין מקדימין למצוות... אפ"ה כשר כל היום. ומשמע דהוא גדר בגוף המצוה דלזה הוצרך התנא לאשמועי' דמ"מ הקריאה כשרה כל היום.

אך במאירי מבואר דהחיוב מצד הגברא דכ' ביומא (כח:): כל היום כשר למילה, ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית כדי שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן, ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה ושכם אברהם בבקר.

ובמ"ש "כיוצא בה", כוונתו למה דהשכים אברהם לעקידה ולא חמל על בנו. וצ"ע דא"כ ליכא מקור מהכא לזריזות בשאר מצוות, דמנ"ל דאיכא דין זריזות גם באופן שהזריזות היא רק תוספת מעלה. וי"ל דהמאירי לשיטתו דזריזין אינו חיוב מדאורייתא אלא הנהגה ראויה [עיי' לעיל]. וא"כ י"ל דעצם הדין הוא מסברא וכנ"ל אלא דאברהם הוא סמך לדבר דג"כ הזדרזו למצוה.

ועיי' מאירי הוריות י: (ד"ה לעולם) שכ' כשתבא דבר מצוה לידו שיהא מכלל זריזין מקדימין למצוות ולא יתאחר בעשיית המצוה שאין זה אלא דרך מי שאינו עושה המצוה דרך כונה מעולה, אלא כמי שעושה אותה דרך פירוק עול ומצוה מלומדה. ומשמע דהוא דין כללי לגבי הגברא.

ומבואר עוד בד' המאירי דענין הזריזות הוא מתן חשיבות למצוה. ובארחות צדיקים מבואר דהוא מצד אהבת ה' שכ' (שער הזריזות) דענין הזריזות למצוות הוא "הוכחה גדולה שהוא אוהב את בוראו כעבד האוהב את אדוניו ומזרז בעצמו לעשות רצונו".

שהוי מצוה

כעין ענין זריזין מצינו דין דשהוי מצוה לא משהינן, ביבמות לט: [לגבי המתנה לחליצת גדול] וביבמות מז: [לגבי גר שמלין אותו מיד], ובשד"ח (ח"ב 149) פשיטא ליה דהכל דין אחד עם זריזין. (ועיי"ש באריכות לגבי השהיית המצוה כדי לעשותה יותר מן המובהק). וכ"כ בשו"ת עבודת הגרשוני משהוי מצוה לא משהינן נכלל בדין זריזין מקדימין למצוות.

אך עיין שבות יעקב ח"א לד דמילת הגר היא כל היום ולא דוקא מיד ממש, וא"כ אין זה כדן זריזין שהוא מיד בבקר או עכ"פ עד חצות.

והגר"ב (מובא בברכת אברהם פסחים) חילק בין זריזין לשהוי דעיקר דין זריזין הוא במצוה שיש לה זמן ביום מסויים, וכיון שכל היום הוא זמנה, נתחדש זריזות להקדים, [וכע"ז ביד מלאכי רטז]. אבל במצוה שאין לה זמן מסויים א"צ לדן זריזין אלא מסברא אמרינן דשהוי מצוה לא משהינן.

והק' ע"ז דהרי בעקידה ג"כ לא נא' זמן מסויים. והביא דברי הגר"נ פרוצוביץ דהחילוק דבשהוי הוא דין לא לאחר אבל א"צ להשתדל להקדים, כגון שאינו ער, דבזה שייך רק זריזות להשכים לשם כך. כלומר דשהוי מצוה הוא דין רק כשבאה המצוה לידו, משא"כ זריזין שהוא דין להשכים למצוה, ז"א להקדים את החיוב בה [שהרי כשהוא ישן אינו מחוייב ואין שייך בזה שהוי אבל מ"מ איכא דין להשכים ולהתעורר מוקדם כדי לעשות המצוה].

חביבה מצוה בשעתה

פסחים סח: תניא אר"ש בא וראה כמה חביבה שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים כשרים כל הלילה ואין ממתנינים להם עד שתחשך. וכ' רש"י - אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב עולת שבת בשבת... אלמא חביב למהר מצוה בשעתה. אמנם לכאוי' אין מכאן ראייה למהר ולהקדים אלא רק למהר לעשותה בזמן דלכתחילה.

ועיי' פסחים קה. חביבה מצוה בשעתה, וכ' הרשב"ם (ד"ה עיולי) דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצוה. ומשמע דס"ל לרשב"ם דחביבה בשעתה הוא מדין זריזין וכ"כ היד דוד בדעתו.

אך בדבר שמואל דקדק איפכא מדלא כ' דזריזין אלא הוסיף עוד טעם - וזריזין, משמע דהם ב' דינים נפרדים. ועיי' ברכת אברהם דהוכיח כן ממנחות עב. דאיתא להאי טעמא דחביבה בשעתה לגבי העומר - דיש להשתוותו עוד זמנו משום דחביבה מצוה בשעתה, ועיי"כ דהוא חביבות עצמית במצוה ואינו שייך לזריזות.

מידת הזריזות

מראי מקומות

אי במדרש (במב"ר י,ה) "מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות", [מהפס' ותמהר האשה]. והמס"י (פ"ו) למד כן מר"פ וירא בהכנסת אורחים דאברהם שנאמרו בו ה' פעמים ריצה ומהירות.

רבנו בחיי בר"פ ראה האריך במעלת הזריזות וגנות העצלות, שהחיים והמות תלויים בהם. ועי' ארחות צדיקים בשער הזריזות (טו) דהיא מעלה גדולה לתורה ולמצוות, וגם לתקנת עוה"ז. וביאר דהוא מצד אהבת ה' שמזדרז לעשות רצונו, והיא ע"י שמפנה לבו מכל המחשבות האחרות שיש בו. ועי"ש דזוהי מעלת העקידה שנעשתה בזריזות המורה על חשק גדול וביטלה את אהבת הבן מפני אהבת הבור'.

ועי' בפחד יצחק פסח (א) דלא די במהירות התנועה והתשוקה, שבה אין חילוק בין זריזות במצוות לזריזות במילי דעלמא, דעיקרה נמשכת אחר הרצון, אלא הזריזות במצוות היא מכח הנשמה המתעוררת להתחבר אל מקורה ולקיים המצוה מעבר לבריאת הזמן.

כ' במעלות המדות (המעלה ה'כ') דבריאת האדם היא להיות זריז במעשיו, כדכתיב "ויהי האדם לנפש חיה", מאי חיה - זריזותא. ועי' תיב"ע עה"פ (שמות א,יט) כי חיות הנה - זריזין וחכמין. [ועי' רש"י דהי"א יא,יב].

ובדרשות מהר"י פאדואא (דרוש ח) ביאר הפס' (ויקרא יח,ה) "אשר עשה אותם האדם וחי בהם" שיעשה המצוות בחיות ובזריזות. [והובא גם בשל"ה שער האותיות ז']

עוד כ' בארח"צ דהיא תחילה לכל המידות. ומברייתא דרפכ"י מוכח דזריזות אינה מעלה והידור אלא חיוב גמור כזהירות, וכמ"ש המס"י (פ"ו) דהזהירות על הל"ת והזריזות על העשה.

כ' המס"י ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריהם ולתמוך בהם, ישאר נעור וריק מהם בודאי. ובס' לילה כיום יאיר (ש"ג פ"ג) הביא ד' הגרמ"ש שהכריח מזה **שמצוה בלי זריזות אינה מצוה**. ועי' שפתי חיים (מידות ב' עמ"ש) ועי"ע עלי שור ח"ב עמ" רג דההיפך מזריזות הוא שפלות (עפ"י נדרים לו).

כ' המהר"ל (סוף נתיב הזריזות) "כי הזריזות למצוה הוא עיקר שכר המצוה". [וא"ש להנ"ל דמצוה בלא זריזות אינה מצוה]. ועי' במס"י פ"ז - ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל הנה לעתיד לבא יזכה לה באמת אשר הבורא ית' יתנה לו שכרו חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו. וביאר בשפתי חיים (מידות ב עמ" שעא-ה) בשם הממ"א שהשכר הוא זריזות במחשבה ובהשגות [חוסר ריכוז בא מעצלות], עי"ש. [ועי' בפ"י המלבי"ם לשה"ש (א,ד) דזהו כח ההשגה הנבואית שכוחות השכל משיגים הכל בזריזות ובמרוצה ללא עיכוב החומין]. ובשם הגרמ"ש הובא (לכ"י שם) דעומק ענין הזריזות הוא ההתעלות מעל הזמן וחיבור הפעולה והתהליך עם התכלית, וזהו שכר העוה"ב שנמצא כבר בתכלית.

תגובות

גליון ס"ה - בענין גשמי ברכה בקיץ

נוראות נפלאות על תמימת הגאונים שליט"א בענין הגשם שירד בתחילת המבול היאך יכל להפוך לגשמי ברכה לדעת ר' יהושע שהיה באייר לאחר שיצא ניסן. והרי הוא ירושלמי מפורש דאיירי דוקא בשנת בצורת, ומובא בר"ף ספ"ק דתענית וז"ל יצא ניסן הגשמיים סימן קללה, אמר ר' אסי בר אבין דא דתימא בשלא ירדו להם גשמים מכבר, אבל אם ירדו להם גשמים מכבר סימן ברכה הם.

ה. ג.

גליון ס"ו - בענין ברכת האורח

במקור הלימוד שהבאתם מוברכת 'את' ה' אלקיך. והנה הי' אפשר לפרש זאת כמו"ש בב"ר פ' וישלח צריך להחזיק טובה למקום שיש לו הנאה ממנו. וגם כמו"ש כל הכופר בטובתו של חברו סופו לכפור בטובתו של מקום, והוא ממש שטפל לברכת את ה'. ובאופ"א י"ל שידוע מהח"ח ז"י"ע טעם שמבקשים כל הרחמן וכו' הוא שבמקום שמברכים את ה' אפשר לזכות גם אנו לברכה. ומעתה אכן גם ברכת האורח והרחמן טפלים לברכת ה'. ונתעוררתי לפי"ז במה שנוסח הברכה כולל גם אותנו ["נכסיו ונכסיונו"] והבי' כיון שאפשר לקבל ברכת ה' עכשיו. וראיתי שהקשתם למ"ד דלא דריש אתין, אך לדברינו י"ל דהכא זה טפל ממש כמוש"כ ובה לכונ"ע דרשינן.

[וראיתי אצל רבינו יחיאל מיכל פיינשטיין זללה"ה בברכת המזון בהיות אורח אצלו בהגיעו לאל יחסרנו מיד דחף הסידור לאורח והביאור כמו שהבאתם שזה חלק מהברכה.]

מאת ישראל בהגר"י זללה"ה לב

נושאי הפרשיות הקרובות

חיי שרה - קנין כסף (כג,טו. כה,י)

תולדות - בכור בין האחים

ויצא - מעשר כספים (כה,ב)

וישלח - תפילה בעת צרה (לב,יב)

ד"ת בתאריכים (עד 700 מילים)

אפשר להניח בצירוף שם מלא וט"ל

בתיבת "עומקא דפרשה" בפתח אותה"ם בית יוסף רח"ו שדי חמד.

או לשלוח בדוא"ל הנ"ל.

חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב

[ד"ת בכת"י עד יום א'].

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

הערות והארות לחיד"ת שבגליון ניתן לשלוח לדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net או בתיבת "עומקא דפרשה". המערכת מתיחסת לתגובות רק תחת שם מלא. (בפרסום התגובה אפשר להשתמש ב"ת").

גליון זה מוקדש

לע"נ הרב

בנימין אהרון בן
אלכסנדר יהודה
זצ"ל

יומא טבא לעמלי תורה

יצא לאור

ספר עיוני ראשון מסוגו

משנת ישראל

על מצוות שבין אדם לחבירו

ושמירת הלשון

המבאר בעומק העיון

בהקף ראשונים, אחרונים ושותי"ם

מד' חלקי השו"ע

ומפתחות כולל באורים קצרים לכל מראי מקומות

ובפרט לספר הפץ חיים

יו"ל ע"י הגאון רבי ישראל וינמן שליט"א ר"מ ישיבת הר"ן י-ם

ניתן להשיג: 'ספרי הקריה' וכן אצל הרב המחבר שליט"א: 9740078

לקביעת חברותא

9141217

24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

מקום הלימוד	זמן	נושא
מקור	9:00-12:00	דף יומי
	9:00-1:00	קנין הלכה
	9:00-1:00	בבא מציעא
	9:00-1:00	אוי"ח
	9:00-12:00	כתובות פ"ט
אתר"ע	9:00-12:00	ברכות
	9:00-1:00	ח"מ
	4:00-7:00	מועד
	4:00-7:00	מועד
	4:00-7:00	סת"ם
ערב	4:00-7:00	פעמיים בשבוע גמ'
	4:00-7:00	בב"ח
	3:00-4:00	גמ' חזרה
	4:00-7:00	דף יומי
	9:30-11:00	אוי"ח
9:00-11:00	נדה פ"ג ד'	
10:00-11:00	ב"ב עיון	
9:00-11:00	הלכות נדה	